

УДК 37.016:81]:316.77

Медіаграмотність як складова сучасної іншомовної комунікативної компетентності учнів

А. Кадашук,

методистка лабораторії методичного забезпечення,
викладачка кафедри методики викладання навчальних предметів,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
e-mail: annakadashchuk@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та прикладних аспектів інтеграції медіаграмотності у процес навчання німецької мови в закладах загальної середньої освіти. У роботі обґрунтовано, що в умовах воєнного стану в Україні медіаосвітній компонент трансформується з допоміжного інструменту в стратегічно важливий елемент формування інформаційної стійкості особистості. Розкрито сутність іншомовної комунікативної компетентності як комплексу, що включає здатність до критичного аналізу автентичних медіатекстів та верифікації інформації.

Особливу увагу приділено німецькому досвіду медіадидактики та можливості його адаптації в українському освітньому просторі. Автор пропонує авторську методичну модель «5 кроків» (Die 5 Schritte), яка охоплює етапи відбору, аналізу, верифікації, продукції та рефлексії німецькомовного контенту. У статті продемонстровано, як робота з німецькими медіаресурсами (DW, Tagesschau, ZDF) сприяє не лише збагаченню лексичного запасу та опануванню граматичних структур (зокрема засобів вираження модальності та дистанціювання), а й розвиває навички деконструкції фейків і маніпуляцій. Практичне значення дослідження полягає у розробці готових кейсів та рекомендацій для вчителів німецької мови щодо використання цифрових інструментів фактчекінгу.

Ключові слова: медіаграмотність, німецька мова як іноземна, іншомовна комунікативна компетентність, критичне мислення, воєнний стан, інформаційна стійкість, автентичні матеріали.

A. Kadashchuk,

Methodologist of the Laboratory of Methodological Support,
Teacher of the Department of Subjects' Teaching Methods
Municipal Institution «Zhytomyr Regional In-Service Teacher Training Institute»
of Zhytomyr Regional Council
e-mail: annakadashchuk@gmail.com

Media Literacy as a Component of Modern Foreign Language Communicative Competence of Students

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical and applied aspects of integrating media literacy into the process of teaching German in secondary education institutions. The work substantiates that under the conditions of martial law in Ukraine, the media education component is transformed from an auxiliary tool into a strategically important element of forming an individual's information resilience. The essence of foreign language communicative competence is revealed as a complex that includes the ability to critically analyze authentic media texts and verify information.

Special attention is paid to the German experience of media didactics and the possibility of its adaptation in the Ukrainian educational space. The author proposes an original methodical model called "5 Steps" (Die 5 Schritte), which covers the stages of selection, analysis, verification, production, and reflection of German-language content. The article demonstrates how working with German media resources (DW, Tagesschau, ZDF) contributes not only to enriching vocabulary and mastering grammatical structures (in particular, means of expressing modality and distancing) but also develops skills in deconstructing fakes and manipulations. The practical significance of the research lies in the development of ready-made cases and recommendations for German language teachers on the use of digital fact-checking tools.

Keywords: media literacy, German as a foreign language (DaF), foreign language communicative competence, critical thinking, martial law, information resilience, authentic materials.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується тотальною цифровізацією та інтенсифікацією інформаційних потоків, що висуває нові вимоги до підготовки учнівської молоді. У контексті іншомовної освіти особливого значення набуває інтеграція медіаграмотності в структуру іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) [1]. Сьогодні вивчення німецької мови не може обмежуватися лише засвоєнням лексико-граматичного інвентарю; воно має включати здатність критично сприймати, аналізувати та декодувати медіатексти мовою оригіналу.

Для України питання медіаграмотності трансформувалося з освітнього тренду в життєво необхідну навичку. В умовах повномасштабної агресії РФ проти України, що супроводжується потужними гібридними впливами та дезінформаційними кампаніями в європейському (зокрема німецькомовному) медіапросторі, здатність учнів ідентифікувати фейки, маніпуляції та пропаганду стає критичною. Вчитель німецької мови сьогодні виступає не лише ретранслятором лінгвістичних знань, а й медіапедагогом, який навчає учнів розрізняти якісну німецьку журналістику (наприклад, ресурси Deutsche Welle, ZDF, Der Spiegel [11]) від маніпулятивних джерел.

Інтеграція медіаосвітнього компонента у процес навчання німецької мови дозволяє:

- Формувати навички критичного аналізу автентичних медіатекстів.
- Розвивати стійкість до інформаційних маніпуляцій у міжнародному контексті.
- Забезпечувати діалогічну взаємодію з носіями мови на основі перевічених фактів, а не стереотипів [2].

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття практичних аспектів інтеграції медіаграмотності у структуру іншомовної комунікативної компетентності учнів на уроках німецької мови. Особлива увага приділяється методичним прийомам формування критичного мислення в умовах воєнного стану та використанню автентичних німецькомовних медіаресурсів як інструменту протидії дезінформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування медіаграмотності є об'єктом прискіпливої уваги як українських, так і зарубіжних науковців. У контексті методики навчання іноземних мов цей напрям досліджується через призму лінгводидактики, соціолінгвістики та медіапедагогіки.

Питання медіаосвіти в загальнопедагогічному контексті ґрунтовно розроблено в працях Г. Онкович, яка розглядає медіадидактику як засіб інтенсифікації навчання [5]. Психологічні аспекти сприйняття медіаінформації та протидії маніпуляціям, що є критично важливим в умовах війни, висвітлено у роботах Л. Найдьонової [4]. Дослідниця наголошує на важливості «інформаційного імунітету» особистості.

Крім цього, ключовими є напрацювання німецьких дослідників. Б. Шібель (B. Schiebel) та К. Фрю (C. Früh) розглядають Medienkompetenz не просто як технічне вміння користуватися гаджетами, а як здатність до критичного рефлексивного аналізу контенту [14]. Німецький методист Д. Вессельс (D. Wessels) підкреслює, що навчання іноземної мови сьогодні нерозривно пов'язане з цифровою медіаграмотністю, оскільки мова існує в мультимодальному середовищі (текст, відео, аудіо, гіперпосилання) [15].

Важливим кроком у теоретичному обґрунтуванні теми стало оновлення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR, Companion Volume 2020). У документі введено поняття «онлайн-взаємодії» (Online interaction) та «медіації» (Mediation), які передбачають здатність користувача мови критично оцінювати джерела інформації та перевіряти їхню достовірність [7].

За останні кілька років концепція медіаграмотності трансформувалася під впливом двох потужних факторів: повномасштабної війни та стрімкого розвитку штучного інтелекту (ШІ). У дослідженнях 2024–2025 років (зокрема у працях С. Шикера / S. Schicker) особлива увага приділяється «радарам фейків» у мовній освіті. Дослідник наголошує, що сучасний учень має вміти розпізнавати не лише текстові маніпуляції, а й контент, генерований ШІ, що стає новою складовою Medienkritik на уроках мови [13].

Українські дослідники (зокрема В. Краснопольський, 2025) актуалізують поняття «інформаційного імунітету» учнів. У контексті вивчення іноземних мов

це розглядається як здатність ідентифікувати ворожі наративи в іноземному медіапросторі, що безпосередньо впливає на національну безпеку [3].

У роботах Б. Даммерса та М. Кноппа (2025–2026) обґрунтовується зміна парадигми: медіаграмотність більше не є додатковим модулем, а є фундаментом, на якому будується вся комунікація в «культурі цифрової дійсності» (Kultur der Digitalität). Вони пропонують інтегрувати аналіз соцмереж (TikTok, Instagram) як автентичних джерел для вивчення живої німецької мови [8].

Згідно з останніми звітами Європейського Парламенту (2025), медіаграмотність визнана ключовим інструментом підтримки демократичних цінностей. В освіті це трансформується у вимогу до вчителів мови навчати учнів «цифрової медіації» – здатності пояснювати складні явища іноземною мовою, критично оцінюючи джерела [9].

Виклад основного матеріалу. Формування медіаграмотності в межах уроку німецької мови базується на концепції синергії лінгвістичного та когнітивного компонентів. Ми розглядаємо медіаграмотність не як окрему навичку, а як складову міжкультурної комунікативної компетенції.

Німецька дидактика традиційно виділяє три рівні володіння медіа, які ми адаптуємо для іншомовного класу:

1) **Інструментальний (Medienkunde).** Вміння учня знайти німецькомовне джерело, використовувати словники та сервіси перевірки фактів.

2) **Аналітичний (Medienkritik).** Здатність розуміти підтекст, розпізнавати емоційні тригери та маніпулятивні лексеми в німецькому тексті.

3) **Продуктивний (Mediengestaltung).** Вміння створювати власні повідомлення німецькою мовою, враховуючи етичні норми та авторське право [6].

Теоретичним підґрунтям запропонованої нижче методики є елементи критичного дискурс-аналізу. На уроці німецької мови це означає перехід від запитання «Що написано?» (рівень репродукції) до запитання «Як і з якою метою це написано?» (рівень аналізу). Особлива увага приділяється модальності мовлення (Modalverben, Konjunktiv I/II), яка в німецькій мові є ключовим інструментом вираження дистанціювання від сумнівної інформації [12].

В умовах воєнного стану теоретична модель має спиратися на принцип «тут і зараз». Використання автентичних матеріалів (Authentizität) стає не лише мовним стимулом, а й вікном у реальну європейську дискусію про Україну. Це дозволяє учням вийти за межі підручника і побачити німецьку мову як засіб отримання об'єктивної інформації про свою країну з першоджерел [10].

Інтеграція медіаграмотності в уроки німецької мови (DaF — Deutsch als Fremdsprache) найкраще реалізується через роботу з автентичним контентом. Для вчителя німецької мови важливо, щоб медіаграмотність не «крала» час від вивчення мови, а ставала її органічною частиною. Саме тому доцільним є використання моделі «Критичне декодування», що складається з 5 практичних кейсів:

Кейс № 1. Робота з новинами та «радаром фейків»

В умовах війни важливо навчити учнів відрізняти емоційні маніпуляції від фактів. Використовуємо ресурс Tagesschau (офіційні новини Німеччини) або ZDFheute.

Завдання. Порівняти заголовок у німецькому медіа та пост у сумнівному Telegram-каналі на ту саму тему (наприклад, про допомогу Україні).

Інструмент. Використання сервісу Faktencheck від Deutsche Welle.

Мовна мета. Вживання пасивного стану (Passiv) та непрямой мови (Konjunktiv I) для передачі чужих слів.

Корисне покликання. DW Faktencheck – ідеальний ресурс для аналізу спростованих фейків німецькою мовою.

Кейс № 2. Соціальні мережі та алгоритми (Instagram/TikTok)

Німецькомовний сегмент соцмереж – це джерело живої лексики (Jugendsprache), але водночас і простір для прихованої реклами та пропаганди.

Метод. Аналіз постів німецьких інфлюенсерів або політиків. Учні мають знайти маркери маніпуляції: використання емоційно забарвлених прикметників, відсутність посилань на першоджерела.

Проект. Створення власного «безпечного» посту німецькою мовою про події в Україні, використовуючи перевірені дані.

Кейс № 3. Штучний інтелект як партнер і критик

Використання ChatGPT або DeepL на уроках німецької має супроводжуватися критичним оцінюванням результату.

Вправа. Дати III завдання написати коротку статтю про поточну ситуацію в Києві. Учні мають перевірити факти (Fact-checking) через німецькі джерела (наприклад, Zeit Online).

Обговорення. Чи використовує III стереотипи? Яка модальність тексту?

Рекомендовані цифрові ресурси для вчителя:

Applaus für die Kanzlerin – інтерактивна гра від Goethe-Institut, що навчає розрізняти популізм та аргументацію.

Klicksafe.de – провідний німецький портал з безпеки в інтернеті. Містить готові робочі аркуші (Arbeitsblätter) для вчителів німецької.

Logo! (ZDF) – новини для дітей та підлітків про складні світові події, викладені доступною німецькою мовою.

Кейс № 4. Робота з візуальними маніпуляціями (Deepfakes та фотодокази)

На рівні B1–B2 учні вже мають достатній словниковий запас, щоб описувати зображення та висловлювати припущення (Vermutungen äußern).

Завдання. Аналіз фотографій з німецьких та «альтернативних» джерел. Використання інструментів зворотного пошуку зображень (наприклад, Google Lens або TinEye).

Інструмент. Проект «Hand aufs Herz» від німецьких медіаактивістів, що вчить розпізнавати відредаговані фото.

Мовна мета. Використання модальних дієслів з імовірнісним значенням (Das könnte manipuliert sein, Es muss echt sein) та конструкцій scheinen zu / glauben, dass.

Корисне покликання. HOAXsearch – база даних для перевірки сумнівних фото та постів.

Кейс № 5. Власна медіапродукція (Action-oriented approach)

Кінцева мета медіаграмотності – перетворити учня з пасивного споживача на відповідального творця контенту.

Метод. Створення «Бюлетеня правди» або короткого відео (Reels/TikTok) німецькою мовою, де учні спростовують поширений міф про Україну в Європі або пояснюють актуальну подію.

Інструмент. Платформа Canva або CapCut для створення візуального контенту.

Мета. Навчити учнів використовувати коректні джерела (Quellenangaben), дотримуватися авторського права та етичних норм комунікації.

Корисне покликання. Goethe-Institut: Medienkompetenz-Projekte – ідеї для творчих проєктів на уроках DaF.

Підсумкова модель «5 кроків» (Zusammenfassung):

1. **Die Auswahl (Вибір).** Відбір автентичного німецькомовного контенту (новини, соцмережі).

2. **Die Analyse (Аналіз).** Розбір мовних засобів, емоційного забарвлення та структури тексту.

3. **Die Verifizierung (Верифікація).** Перевірка фактів через незалежні німецькі ресурси (DW, Faktencheck).

4. **Die Produktion (Продукція).** Створення власного медіапродукту німецькою мовою на основі перевірених даних.

5. **Die Reflexion (Рефлексія).** Обговорення: «Як цей контент впливає на мою думку і чому?».

Впроваджуючи ці кейси, вчитель реалізує концепцію CLIL (Content and Language Integrated Learning) – вивчення мови через зміст. Учень не просто вчить слова, він вчиться «озброюватися» проти дезінформації, використовуючи німецьку мову як інструмент доступу до правди.

Висновок. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що медіаграмотність у сучасних реаліях перестала бути лише факультативним додатком, а стала невід’ємним компонентом іншомовної комунікативної компетентності. Для українських учнів, що вивчають німецьку мову в умовах воєнного стану, це не тільки лінгвістичне завдання, а й засіб формування інформаційної стійкості (Informationsresilienz).

Інтеграція медіаосвітніх елементів у навчання німецької мови дозволяє:

– Підвищити мотивацію до вивчення мови через роботу з актуальними та «живими» матеріалами.

– Сформувати навички розпізнавання прихованих маніпуляцій та фейків у міжнародному контексті.

– Розвинути здатність до конструктивного діалогу в цифровому середовищі.

Роль учителя німецької мови трансформується: він стає не просто джерелом знань, а фасилітатором, який допомагає учням орієнтуватися в океані німецькомовного контенту, зберігаючи критичність мислення та національну ідентичність.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці конкретних методичних рекомендацій щодо використання інструментів генеративного штучного інтелекту (Generative KI) для розвитку критичного письма німецькою мовою.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) : схвалено Президією Національної академії педагогічних наук України 21 квітня 2016 року. URL: <https://surl.li/chwuei> (дата звернення: 01.02.2026).
3. Краснопольський В. Медіаграмотність як чинник безпеки дітей в умовах воєнного стану. *Матеріали конференції ДДУВС*. 2025. С. 36–38.
4. Найдьонова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу. Київ, 2013. 244 с.
5. Онкович Г. В. Медіадидактика: досвід та перспективи впровадження. *Логос*. 2013. Вип. 7. С. 135–142.
6. Baacke D. Medienkompetenz: Theoretisch erschlossen und praktisch erprobt. Tübingen: Niemeyer, 1997. S. 7–12.
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion volume, Council of Europe Publishing Strasbourg. URL: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (date of access: 03.02.2026).
8. Dammers, B., Knopp, M., & Seidler, A. Medienkompetenzen im digitalen Wandel. Zeichen, Fakten und Fiktionen reflektieren. *MiDU – Medien Im Deutschunterricht*, 7(2). 2025. S. 1-5. <https://doi.org/10.18716/ojs/midu/2025.2.0>
9. European Parliament. Media literacy and the empowerment of users. EPRS Study. 2025. 84 s.
10. Frederking V. Digitale Textualität und Deutschdidaktik. *In: Jahrbuch der LMU München*, 2023. S. 112-134.
11. Hallet W. Medienkompetenz als Teilaufgabe des Fremdsprachenunterrichts. *In: Praxis Fremdsprachenunterricht*, 2012. S. 4–9.
12. Hofmann M. Medienbildung im Deutschunterricht. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2022. 256 s.
13. Schicker S. Das Fake News-Radar aktivieren: Entwicklung und Evaluierung eines Kurses zur Sensibilisierung für Falschinformationen. *MiDU – Medien im Deutschunterricht*. 2025. Bd. 7. Nr. 2. S. 1–28.

14. Schiebel B. Medienkompetenz im Deutschunterricht. München: Klett Sprachen, 2018. 144 s.

15. Wessels D. Digitale Medien im Fremdsprachenunterricht. Stuttgart: Reclam, 2020. 128 s.